

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Jiřího Jančíka
“Pokračovatelé posesiv *suus* a *illorum* v románských jazycích”
předkládané v roce 2019 na Ústavu románských studií

I. Stručná charakteristika práce

Disertační práce si klade za cíl vyložit přechod latinského posesivního reflexiva *suus* (ve vztahu ke 3. os. pl.) a funkčně konkurenčního demonstrativa v gen. pl. *illorum* do románských jazyků. Metodologickým rámcem, v němž je výklad veden, je sémiologie. V Úvodu (0. kapitola) je pregnantně vyložen cíl práce i její metoda, následuje první ze dvou hlavních kapitol (s. 15–102), která se týká zdrojové latiny a obsahuje kromě mnohostranného výkladu zmíněných jazykových forem a jejich vztahu k dalším konkurenčním latinským formám (*eorum*, *istorum* apod.) také pojednání o vztahu klasické a vulgární latiny. Druhá kapitola pak obsahuje jednak velice rozsáhlý výklad vývoje obou forem na jednotlivých částech románského území (s. 103–327), jednak podkapitoly shrnující výsledky předchozí části (vývoj forem, významů a dalších konkurenčních prostředků). Následuje stručný závěr a nesmírně obsáhlý bibliografický seznam (76 stran hustě psaného textu).

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce přináší obrovské množství informací, má až neuvěřitelný záběr a také vysoce nadstandardní rozsah, což lze vnímat jak jako pozitivum, tak jako negativum. Je založena na práci se sekundární literaturou, nikoli na vlastní práci s prameny. To vnímám jako její nedostatek, na druhou stranu, široké zadání práce zřejmě neumožňovalo řešit je jiným způsobem. Sekundární literatura, se kterou autor pracuje, je enormního rozsahu a je metodologicky velice různorodá, autor je však přesto schopen informace z ní načerpané převést a uspořádat do jednotného metodologického rámce. Autorovo zaujetí tématem a porozumění věci je zřejmé, rezervy však shledávám ve schopnosti je efektivně předat čtenáři.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

V následujícím textu shrnuji své poznámky podle bodů tak, jak jsou přednastaveny ve vzoru oponentského posudku na FF UK (pořadí bodů z mého pohledu neodpovídá jejich závažnosti).

1. Struktura argumentace.

Čtení disertační práce klade vysoké nároky na čtenáře, a to ne jen kvůli značnému rozsahu, ale i stylu výkladu. Autorovo vyjadřování je velmi komplikované, ne vždy používá běžnou terminologii (viz i dále v bodě 4), texty jsou málo vnitřně členěné. Čtenáři by k lepší orientaci pomohlo více shrnujících tabulek nebo diagramů (zpracovaných samotným autorem, nikoli přetištěných ze sekundární literatury). Pro čtenáře velice rušivé jsou nesčetné odkazy na sekundární literaturu přímo v textu, které významně narušují plynulost čtení, a stejně tak mnohé – podle mého názoru zbytečné – doslovné a dlouhé citace ze sekundární literatury v originálních jazycích (např. tabulka na s. 86–87, téměř celé strany s. 296–297, ale mnohde jinde).

Nicméně, překoná-li čtenář úskalí stylu, musí uznat, že text je vysoce koherentní: v úvodech k jednotlivým podkapitolám bývají uvedena shrnutí, kam až výklad dospěl v minulé části a co a proč bude následovat, v závěrech bývají shrnuty dílčí výsledky.

Jako celek je práce strukturována naprosto logicky: úvod jasně vymezuje sledovanou otázku a popisuje metodologický rámec, v němž se práce pohybuje, první kapitola se zabývá situací ve zdrojové

latině, druhá kapitola pak v jednotlivých částech románského území. Závěr (mimochodem, omylem v práci zkopírovaný dvakrát), je velice stručný, ale to vyplývá už z toho, jak je téma práce definováno: není to ten typ vědecké práce, který by po analýze přinesl stručnou odpověď na stanovenou výzkumnou otázku (zde je odpovědí vlastně celá dlouhá kapitola 2).

2. Formální úroveň práce

Byť osobně nepovažuji formální zpracování za tak zásadní otázku, vzhledem k tomu, že jsem na ně jako oponent explicitně tázána, musím bohužel konstatovat, že práce obsahuje řadu jazykových neobratností, překlepů, vybočení z vazeb, dokonce i pravopisných chyb (např. „standartní“ *passim*, „pokračovateli“ *passim*, mnohokrát chybný tvar slovesa 3. os. pl. [typu „vyvíjí“ namísto „vyvíjejí“], chybějící čárky ve větách apod.). Vzhledem k velkému rozsahu je to snad pochopitelné, přesto ale práce měla být před odevzdáním podrobena mnohem pečlivější redakci. Jak už bylo uvedeno, celý „Závěr“ (4. kapitola) je v práci zkopírován dvakrát. Odkazy na sekundární literaturu měly být v mnohem větší míře přesunuty do poznámek pod čarou a ani způsob jejich psaní není zcela jednotný. V zápisu latinských textů je nekonzistence užívání grafémů -v- a -u-.

3. Práce s prameny či s materiálem

Způsob práce s prameny i sekundární literaturou považuji za nejspornější stránku celé práce. Jak už bylo řečeno, rozsah sekundární literatury, se kterou autor podle seznamu literatury pracoval, je až extrémní (seznam literatury čítá 76 hustě psaných stran), ovšem způsob, jakým s ní nakládá, resp. jak svůj postup ve výsledném textu zaznamenává, je velice problematický.

V úvodu každé kapitoly bývá uveden souhrnný seznam prací, na nichž se výklad v dané kapitole zakládá; čítá vždy mnoho položek, včetně encyklopedických příruček, sborníků, souborných gramatik apod., které jsou citovány pouze uvedením letopočtu, ale nikoli už stran, jež se konkrétně dané problematiky týkají. Mnohé z těchto v takovém seznamu uvedených prací nejsou pak již citovány konkrétně na žádném dalším místě v dané kapitole (namátkou, v kap. 2.1.2 se to týká 12 z 22 uvedených položek, konkrétně Polzin-Haumann – Schweickard 2015, Kremnitz 2015, Kristol 2013, Dotte – Muni – Toke – Sibille 2012, Ammann-Doubliez – Dahhaoui – Derron 2009, Abalain 2007, Pujol 2005, Gal 2005, Vitali 2003, Tuailon 2001, Menapace 2001, Guillorel – Sibille 1993, a to vůbec nepočítám ty práce, které jsou dále uvedeny v pozn. 222). To je postup, který považuji za velmi sporný, jednak proto, že v zásadě znemožní posuzovateli práce zkontrolovat, zda autor s daty a interpretacemi uvedenými v citované literatuře naložil korektně, jednak, a hlavně, obecněji proto, že v dané situaci není možné odlišit, co je autorův vlastní názor či přínos, a co je přejato z jiných textů, a není ani možné sledovat přínos jednotlivých citovaných textů a jejich pozice, čímž je dle mého názoru zcela znemožněna jakákoli odborná diskuse.

V latinistické části práce, kde citované texty znám z vlastní zkušenosti, musím konstatovat, že je kromě způsobu jejich citování problematický i samotný jejich výběr. Citovány jsou jednak základní oborové příručky z předminulého a počátku minulého století (Kühner – Holzweissig ad.), jednak malé školní gramatiky (Novotný, Panhuis, Woodcock), které podle mého názoru v práci tohoto typu vůbec nemají místo, dále historické gramatiky, které – domnívám se – mohou přinést pro sledovanou problematiku jen málo relevantních informací (Weiss, Baldi, Meiser, Sihler). Naopak základní současná oborová příručka – H. Pinkster, *The Oxford Latin Syntax*, Vol. 1, OUP 2015 – je v celém textu citována jen dvakrát (pozn. 10 a 30) a autor s ní zřejmě systematicky nepracoval, prakticky zcela pak chybějí konkrétní moderní odborné texty přímo k tématu posesivity a reflexivity v latině. Na obranu autora je samozřejmě třeba rovnou uvést, že kapitola týkající se latiny není stěžejní částí celé práce, je jen jejím východiskem; i proto by ale podle mého názoru bývalo mnohem užitečnější a metodologicky čistší se jednoduše opřít o výklad Pinksterův a nezatěžovat text množstvím málo relevantních odkazů, které

méně znalému čtenáři sugerují, že citované texty obsahují nějakou diskusi či analýzu sledovaného problému, což neodpovídá realitě (autor to často podtrhuje ještě i nevhodně zvolenými úvodními obraty typu „XY nás poučuje, že...“, „XY navrhuje, že...“, i v případě, že jde o banální, objektivní a naprosto stručnou informaci ze školní gramatiky; někdy následuje i „(názor) potvrzují X, Y, Z...“, přičemž X, Y, Z jsou obecné příručky podobného typu, které pouze přebírají informace z předchozích příruček). Citace z latinských gramatik někdy ani nejsou správně pochopeny (např. Panhuis na str. 34); jinde jsou citovány texty, které nemohou být brány za autoritativní pro danou otázku (např. Szantyr – Hofmann v pozn. 53 k prehistorii latiny a indoevropských jazyků obecně).

Na druhou stranu se objevují v textu i místa, kde nějaký odkaz na literaturu zrovna vysloveně chybí (např. na s. 16: odkud autor čerpá „osm hlavních způsobů vyjádření posesivity“ nebo tvrzení, že „existují čtyři druhy sloves posesivní predikace“?).

Příklady originálních textů, kterých je v celé práci celkem 1003, nejsou, nakolik dokážu posoudit, čerpány přímo z primárních pramenů, nýbrž ze sekundární literatury. Obecně vzato podle mého názoru nelze tuto praxi doporučit. Z vlastní zkušenosti s latinskými příručkami vím, že tento postup není vždy spolehlivý: jednotlivé příručky přejímají příklady jedna od druhé, neuvádějí protipříklady (zvláště jde-li o běžné gramatiky určené studentům), jindy naopak uvádějí extrémní způsoby vyjádření jako zástupce nějakého typu, staré příručky nepracují správně s jednotlivými varietami latiny (mísí diachronní, diastratické a diafazické); není tedy vždy možné si z nich udělat přesnou představu o reálném stavu věcí. Je jasné, že autor nemohl sám excerpovat a interpretovat texty z tak obrovského teritoriálního i časového prostoru. Nicméně, mým úkolem je hodnotit hotovou práci, a tedy je na místě uvést, že minimálně v příkladech latinských nacházím místy chyby, doporučila bych je přeložit (domnívám se, že jejich porozumění u cílového čtenáře nelze předpokládat), někde by bylo třeba dodat širší kontext, mnohdy by bylo možné použít mnohem ilustrativnější příklady; v každém případě není možné uvádět takto nepřesné odkazy (vždy je nutné uvést přesné místo v textu; v některých případech je v práci dokonce uveden pouze autor, a už vůbec ne dílo!; některé příklady nejsou originální a nejsou od originálních nijak odlišeny). Ve volbě příkladů se vůbec nerozlišuje mezi jednotlivými žánry, natož stylovými vrstvami v rámci jednoho literárního textu, což může být konkrétně v dané řešené otázce zcela klíčové (např. Plautus, ale i Ciceronovy dialogické, i jiné, texty).

Předpokládám, že tytéž výtky platí i pro práci s prameny romanistickými – sama se v citovaných textech konkrétně neorientuji, ale domnívám se, že zejména ve starším období bude jejich vztah k latině velmi různý a bude hodně záležet na žánru i na osobě samotného autora a jeho vzdělání. Obecná vyjádření typu „v raném středověku jsou...“ (s. 114) ve mně budí pochybnosti – opravdu je korpus textů takto kompaktní?

4. *Vlastní přínos*

Předložená práce, ač – jak je výše uvedeno – se výslovně zakládá na práci se sekundární literaturou (sám autor to mimoděk uvádí např. na s. 157: „vzhledem k faktu, že je bibliografie k danému období hojnější, disponujeme lepší představou...“), a nikoli na vlastní práci s prameny, rozhodně není pouze mechanickým kompilátem. Autor v každém případě vytvořil organický celek: texty, které jsou metodologicky velmi různorodé, propojil do jednoho metodologického rámce. Velmi dobře svůj postup popisuje v úvodech a závěrech a je to též patrné v užívané terminologii, která je jednotná a neodpovídá terminologii užívané ve zdrojových textech (někdy považují autorovu terminologii za až příliš „kreativní“, např. s. 103: „ve svědectvích gramatických, skripturálních [= míněno je „literárních“?], epigrafických i gramatikografických [??]“, nebo vlastní – chybně vytvořený – termín „diahikanotický“, či už jen používání vysoce zastaralého termínu „indo-germánský“); některé vlastní autorovy koncepty jsou podle mého názoru velmi nestandardní a málo užitečné (např. s. 32: snaha členit latinská paradigmatata na reflexivní a nereflexivní, nebo s. 335: lze opravdu mluvit o „sému nepříznačnosti“?).

Nicméně v každém případě mu nelze upřít originalitu, byť, jak bylo popsáno v předchozím bodě, mnohdy jsou v textu obě vrstvy (= údaje z textů, z nichž čerpá, a jeho vlastní interpretace) pro čtenáře obtížně rozlišitelné.

IV. Dotazy k obhajobě

Při obhajobě navrhuji diskutovat např. o těchto otázkách:

- 1) Mohl by autor dovysvětlit, jak chápe pojem „supletivismu“, s nímž pracuje v první části práce?
- 2) Bylo by možné podat přehled funkcí latinských genitivů a dativů? (V textu jsou na mnoha místech nepřesnosti, např. mezi posesivní genitivy jsou řazeny i příklady genitivů předmětových či podmětových, termín *genitivus obiectivus* je použit nestandardně, tvar „genitivi partitivis“ je chybný; co přesně je míněno termínem *dativus sympathicus*?; čím je účelový dativ „blízký vlastnění“? apod.)
- 3) Dokázal by autor velice stručně popsat, jaké typy textů máme doloženy pro latinu na cestě mezi rekonstruovaným indoevropským prajazykem a klasickou latinou (otázka směřuje k nutnosti dovysvětlit tvrzení typu, že je určité paradigma v latině „autentické“ či „nejběžnější a nejspontánnější“, nebo na s. 51: „rigorózní rozlišování kontextů, jaké známe z jazyka vzdělanců...“ apod.).

V. Závěr

Předložená disertační práce je nabitá informacemi a je metodologicky konzistentní. Autor si klade správné otázky a volí zcela logický postup při jejich zpracování. Podle mého názoru bylo však zadání disertační práce od počátku příliš široké a v zásadě znemožnilo autorovi vycházet při jeho řešení z vlastní práce s primárním materiálem. Korpus použité sekundární literatury je mimořádně rozsáhlý; to ovšem způsobilo i značné vady na straně zpracování (nevhodný způsob odkazování i samotného citování, ne vždy jasně odlišené roviny citace zdrojového textu a autorovy vlastní interpretace). V části týkající se latiny, která není doktorandovým vlastním oborem, je znát nezkušenost (ne vždy je schopen posoudit relevanci pramenů, z nichž čerpá, a jejich vzájemný vztah). Pokud však badatelé z oblasti romanistiky potvrdí, že v hlavní a nejdelší romanistické části práce nejsou přítomny zásadní lupy, pak mohu konstatovat, že předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako *prospěl*.

6. května 2019

doc. Lucie Pultrová, Ph.D.